

DİNİ VE TIBBÎ AÇIDAN SÜNNET

Prof. Dr. Hakan Hadi KADIOĞLU*

Doç. Dr. İbrahim Hakkı AYDIN **

Dr. Eyüp BEKİRYAZICI***

ÖZET

“Sünnet” kelimesiyle İslam Peygamberi Hz. Muhammed’in yaptığı bütün söz ve eylemleri kast edilmesinin yanında, erkeklik organının ucundaki derinin kesilmesi anlamını da ifade etmek için de dilimizde aynı kelime kullanılmaktadır. Bununla İslam Peygamberi Hz. Muhammed’in yaptığı uygulama kast edilmektedir. Bu uygulamaya pek çok dinde yer verildiği gibi çok farklı milletlerin kültüründe de karşımıza çıkmaktadır. Günümüzdeki uygulamayı daha çok Yahudi ve İslam dinindeki algılanışı şekillendirmiştir. Sünnetin dinsel anlamının yanı sıra tıbbi açıdan taşıdığı önem eski tarihlerden günümüze kadar çeşitli yönlerden ele alınmasını gerekli kılmıştır. Bu yazıda özellikle erkeklerde uygulanan sünnet, tarihi, dini ve güncel yönleriyle irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Deri, Hitan, Kültür, Sünnet.

ABSTRACT

Circumcision in Religious and Medical Terms

In Turkish, the word sünnet is used to refer to both Sunna, i.e., all statements and actions of Prophet Muhammad, and to circumcision (hitan), i.e., cutting or removal of the foreskin of the penis. In this way, the practice followed by Prophet Muhammad with respect to circumcision is emphasized. Circumcision is advised not only in many religions, but also in various cultures. Currently, it is dominantly associated with Judaism and Islam. Due to both its religious significance and medical importance, it has been discussed in different aspects since the early ages. This study deals with historical, religious and actuality aspects of male circumcision.

Keywords: Circumcision, Culture, Foreskin, Hitan.

* Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi.

** Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Felsefesi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

*** Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Felsefesi Anabilim Dalı

Sünnet Uygulamasının Dinsel ve Tarihsel Kökenine Dair

Dilimizde “sünnet” olarak bilinen ameliye, Arapça dil bilim kitaplarında “hıtan” olarak yer almıştır. Fransızca’da *circumcision*, Almanca’da *beschneidung*, İngilizce’de *circumcision* olarak ifade edilmektedir. Hepsinin anlamı erkeklik organının ucundaki derinin kesilmesidir. Lisanu’l-Arab’da kelimenin tahlili ile ilgili şu bilgilere ulaşılabilir: Hıtan erkek çocuk ve cariyenin erkeklik ve dişilik organının ucunun kesilmesidir. Erkekler için kesme kelimesi “hıtan” ile ifade edilirken kadınlar için “hafd” kelimesi kullanılmıştır. Ayrıca “hıtan”, kesim işleminin yapıldığı yer anlamında da kullanılır.¹ Yine İbn Manzur’un ifadesine göre, İmam-ı Şafii de hıtan’a kesme anlamını vermiştir.² Buradan hareketle, genelde “hıtan” ile erkeğin cinsiyet uzvunun uç kısmındaki fazlalığı alma işleminin kast edildiğini ve bu ameliyenin dilimizdeki karşılığının “sünnet”³ olduğunu söyleyebiliriz.

Sünnet fiilinin ilk insanla yani Hz. Âdem’le uygulanmaya başlandığına dair rivayetler kitaplarda yer almıştır. Bunlar Barnaba İncil’inde yer alan söylemlere dayanmaktadır. Buna göre Hz. Âdem’in yasak meyveden yemesi sebebiyle vücudunda et kesmeye yemin etmesi⁴ sünnet ameliyesinin başlamasına vesile olmuştur.

Sünnetin pek çok eski millet ve kavim tarafından uygulandığı ise arkeolojik çalışmalara dayalı olarak ortaya konmuştur. Bunlar arasında Mısırlılar, Araplar, Edomiler, Ammoniler vs. sayılabilir.⁵

Diğer taraftan semavi dinlerde de (Yahudilik-Hıristiyanlık) sünnet uygulamasının olduğu bilinmektedir. Tevrat’a göre sünnet olma Tanrı ile Hz. İbrahim arasındaki ahdin hükümlerinden biri hatta bu ahdin sembolüdür. “Buna göre, Allah, Hz. İbrahim’e, “Sen ve senden sonra zürriyetinle benim aramda tutacağınız ahdim budur, aranızda her erkek sünnet olacaktır... ve gulfe etinden sünnet olunmamış sünnetsiz erkek varsa, o can kendi kavminden kesilecektir, o benim ahdimi bozmuştur...(Tevrat, Tekvin, 17/9–14) diyerek emretmiştir.”⁶ Bu emre dayanılarak,

¹ İbn Manzur, *Lisanu’l-Arab*, thk. Ali Şirî, Daru İhyai’t-Turusi’l-Arabi, Beyrut 1988, 4/26.

² İbn Manzur, *Lisanu’l-Arab*, 4/26.

³ Nebi Bozkurt, *İslam’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, Mşv. İbrahim Kafi Dönmez, İfav, İstanbul 1997, 4/168.

⁴ Ateş, Ali Osman, *İslam’a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Adetleri*, Beyan Yay., İstanbul 1996, s. 251.

⁵ Wensinck, İ.A. “Hıtan” MEB, VII, 543-545. Bkz. Ateş, *İslam’a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Adetleri*, s. 252-253.

⁶ Ateş, *İslam’a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Adetleri*, s. 255.

Yahudilikte sünnet hükmü ve uygulaması devam ettirilmiştir. Hıristiyanlık da ise, bu konu ile ilgili oldukça tartışmalı kararlar alınmış ve uygulanmıştır. Hz. İsa'nın sünnet olduğu bilinmesine rağmen ve Resullerin İşleri Kitab'ında sünnet kaydedilmişken sonraki dönemlerde birçok Hıristiyan rahibi bu uygulamadan vazgeçilmesi yönünde görüş bildirmiştir.⁷ Dolayısıyla Ahdi Cedid'de Hz. Yahya ve İsa'nın sünnet olduklarının belirtilmesine rağmen, Pavlos'cu Hıristiyanlıkta beden değil kalbin sünnetli olmasının önemli olduğu şeklindeki bir yorumla sünnet terkedilmiştir.⁸ Habeşistan Kilisesi⁹ bugün Hıristiyanlarda sünnet olmayı emreden tek kilise olarak dikkat çekmektedir.¹⁰ Hıristiyanlığın Batını yanını yansıtan apokrif "Toma'ya Göre İncil" in 53. hadisinde ise bu konu şu şekilde geçmektedir: "*Müridleri O'na sordular ki: 'Sünnet faydalı mıdır, değil midir? Onlara dedi ki: 'Eğer faydalı olsaydı, Baba'ları onları daha analarından sünnetli olarak doğurttururdu. Ama gerçekten de faydalı olan manen sünnetli olmaktır.*"¹¹ Bunlar Hıristiyanların sünnet konusuna bakışını yansıtmaktadır. Ancak, Yahudi bir toplumda dünyaya gelen İsa peygamberin Yahudi gelenek ve inancına göre sünnet edilmiş olması gerekir. Öyle de olduğu bilinmektedir.¹² Katoliklik de dahil hıristiyanlık sünneti gerekli görmezken,

⁷ Bkz., Ateş, İslam'a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Adetleri, s. 260.

⁸ Nebi Bozkurt, İslam'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, 4/169

⁹ Ateş, İslam'a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Adetleri, s. 259-261.

¹⁰ Ancak, bir çok açıdan Yahudiliğin bir devamı olarak görülen Hıristiyanlıkta sünnetin neden genel bir kabul görmediği sorusunun cevabı Kutsal Kitap'ta bulunmaktadır. İncil'de bu önemli konudaki açıklama "Romalılara Göre", Bap 4: 1-14'de yer almaktadır. Kutsal Kitap'ta şöyle yazılıdır: "İmdi bedene göre atamız İbrahim hakkında ne diyeceğiz?1 Zira eğer İbrahim işlerden dolayı Salih sayıldı ise, övünmeğe hakkı vardır; fakat Allah'a karşı değil.2 Zira kitap ne diyor? 'Ve İbrahim Allah'a iman etti, ve kendisine salah sayıldı' (Tekvin 15/6).3 Fakat işleyene ücret, inayet olarak değil, borç olarak sayılır.4 Lakin işlemeyip fakat faskı Salih sayana iman edenin imanı salah olarak sayılır.5 Nitekim, Allah'ın amelsiz salih saydığı adamın mutluluğunu Davud dahi beyan ediyor:6 'Ne mutludur, o adamlar ki, fesatları bağışlandı, ve günahları örtüldü!7 Ne mutludur, o adam ki, Rab ona günah saymaz (Mezmur 32/1-2)'8 Bu mutluluk sünnetlilik üzerine mi? Yoksa sünnetsizlik üzerine de mi? Zira diyoruz ki, İbrahim'in imanı salah olarak sayıldı.9 İmdi nasıl sayıldı? Sünnetlilikte iken mi, yoksa sünnetsizlikte mi? Sünnetlilikte değil, fakat, sünnetsizlikte;10 ve bütün iman edenlerin, hatta sünnetsizlikte olanların, babası olsun, ve onlara salah sayılsın, diye sünnetsizlikte iken malik olduğu iman salahının mührü olarak sünnetlilik alametini aldı;11 ta ki, yalnız sünnetlilikten olanlara değil, fakat atamız İbrahim'in sünnetsizlikte iken malik olduğu o imanın izlerinde yürüyenlere de sünnetlilik babası olsun.12 Çünkü kendisine dünyanın varisi olmak vaadi, İbrahim'e ve yahut zürriyetine şeriat vasıtası ile değil, fakat iman salahı vasıtası ile oldu.13 Çünkü eğer şeriaten olanlar varisler ise, iman boş ve vait hükümsüz olur.14" Ayrıca bkz. *Kutsal Kitap*, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul 2001. s. "Pavlus'tan Romalılara Mektup", s. 1426-1427, "Pavlus'tan Galatyalılara Mektup", s. 1485, "Pavlus'tan Koloseliler'e Mektup", s. 1503.

¹¹ Özemre, Ahmet Yüksel, *Toma'ya Göre İncil, Hz. İsa'nın 114 Hadisi*, İyiyadam Yayınları, İstanbul 2002.

¹² Bkz. *Luka İncili*, I, 59- II, 21.

yahudi inancı içinde doğan bebek İsa'nın sünneti hâlâ yaygın biçimde kutlanmaktadır. Birçok sanatkarın sünnet olan bebek İsa tasvirleri dünyanın bir ucundan diğerine kadar bir çok hıristiyan tapınma mekanında bulunmaktadır. Bir yahudi çocuğu olan İsa'yı hangi hahamın sünnet ettiği bilinmemektedir. Burada ilginç olan sünnet olmayı kabul etmeyen hıristiyan dünyanın İsa'nın sünnet derisini kutsaması, hatta Katoliklerin IV. yy'a kadar Hz. İsa'nın sünnet olduğu 1 ocak tarihini bayram olarak kutlamış olması¹³ ve akibetinin ne olduğu sorusuyla günümüzde bile meşgul olmalarıdır.

Yukarıda ifade etmeye çalıştığımız semavi dinlerin etkisi bir tarafa sünnet uygulamasının çok eski bir Anadolu tapıncından kaldığı düşüncesinde olanlar da vardır. Bunlara göre Anadolu ve çevresinde tarih öncesi çağlardan Roma devrine kadar çeşitli adlarla tapınılan toprak-ana tanrıça Kibele kültündeki rahiplerin, Kibele'nin sevgilisi Attis'in erkeklik organını kesmesine uymak için (görüldüğü gibi bu da bir çeşit peygambere uyma anlamındadır) kendilerini hadım ederlerdi. Kibele tapınışında yönetimin başında biri Attis, diğeri Megabyzos adını alan ve erkekliklerini efsaneye uygun olarak erkekliklerini tanrıçaya adayan iki rahip bulunurdu. Bunların dışında kalan ve Galloi diye anılan rahiplerin ise dinsel ayinler esnasında vecd halinde iken hadım edilmeleri töredendi. Bu rahiplerin erkeklik organlarını kökünden kesme yoluyla gerçekleştirdikleri bu işlem zamanla hafifletilmiş (çocuk kurban etme yerine koç kurban etmede olduğu gibi) ve günümüzdeki durumunu almıştır. ¹⁴ Eyuboğlu bu işlemin çok tanrılı inanca sahip Afrikalı toplulukların totemik inançlarının bir sonucu olduğu düşüncesindedir. Bu yazar eski Türklere böyle bir inancın olmadığı gibi antik Anadolu topluluklarının inançları arasında da olmadığını söylemektedir.¹⁵

Kibele kültü tamamen Sümer kökenli olmasına rağmen ve Anadolu'yu ve kendinden sonraki tüm uygarlıkları birçok açıdan olduğu gibi dinsel inanç ve ritleriyle de etkileyen Sümer medeniyetinde buna benzer bir uygulama görülmemektedir.

Sünnetin orta doğu halklarına gelişi kanımızca antik Mısır'dan olmuştur. Tıpta son derece ileri gitmiş olan antik Mısır'da temizlik son derece titizlenen bir konuydu. Herodot, tarihinde (II/36 ve 37) bu durumu şöyle nakletmektedir "... *Başka yerlerde*

¹³ Ateş, İslam'a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Adetleri, s. 259.

¹⁴ Erhat A., *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1984, 199-203; Hancerlioğlu, Orhan, *İslam İnançları Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2000,

¹⁵ İ. Zeki, Eyuboğlu, *Anadolu İnançları*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1998, s. 170.

organlar tabiat nasıl yapmışsa öyle bırakılır. Yalnız Mısırlılar ve bu âdeti Mısırlılardan almış olanlar sünnet olurlar l... l Sünnet olmaları temizliklerindedir, zira temizliği güzelliğe üstün tutarlar.”¹⁶

Birçok sosyal kural ve yasalarını olduğu gibi hijyenle ilgili bilgilerinin çoğunu da antik Mısırdan alan Yahudilerin bu bilgilerinin büyük kısmı MÖ. 2659 civarında İmhotep'e dayanmaktadır. Birçok ilginç bilginin yanında Yahudilikte uygulanma geçmişi hayli derin olan sünnet de bulunmaktadır. Daha önce de değindiğimiz gibi, sünnet tarih öncesi dönemde Kenanlılar, Filistinliler, Asurlular ve Babililer arasında uygulanmamaktaydı. Buna karşılık, Edomitler, Moabitler ve Ammonitler ve Mısırlılarda adetti. Bununla beraber bu toplumların hiçbirinde sünnete fazla önem verilmediğinden MÖ 2. bin yılda bu âdetin yok olmaya yüz tuttuğu sanılmaktadır. Fransız Pere De Vaux, Yahudilerin bu usulü bir tür evlilik öncesi eğitimi olarak uyguladıklarını sanır. Bu usulün yaygın olduğu toplumlarda esas işlevi buydu ve 13 yaş civarında yapılmaktaydı. Musa'nın oğlu annesi Zipporah tarafından sünnet edilmişti.¹⁷ Burada ilginç olan birkaç durum vardır. Fakat konumuza ilişkin olan tarafı bu ayetlerin Anubis ve Attis öyküleriyle örtüşme oranlarıdır.¹⁸

Sünnet derisinin çıkarılması töreni doğumdan sekiz gün sonra yapılmış ve Musevi kanununda kutsal olarak kabul edilmiştir.¹⁹

¹⁶ Herodotos, *Herodot Tarihi*, çev., Ökmen M., Remzi Kitabevi, İstanbul 1993, s. 102.

¹⁷ *Çıkış* 4/24-26: ve yolda konakta vaki oldu ki, Rab ona rast geldi, ve onu (oğlunu) öldürmek istedi. Ve Tsippora keskin bir taş alıp oğlunun gulfesini kesti, ve onun ayakları dibine attı; ve dedi: Gerçekten sen bana kan güveyisin. Ve Rab onu bıraktı. O zaman kadın dedi: Sünnet sebebi ile kan güveyisin

¹⁸ Mısır'ın Anubis ve Bata veya Biti kardeşlerinin hikayesinde: "Bu iki kardeş beraber oturuyorlar. Büyük olan Anubis'in karısı var. Küçük kardeş tarla ve hayvanlarla ilgili işlerden yükümlüdür. Durmadan çalışıyor. Bir gün ağabeyinin karısı ona 'gel beraber yatalım' diyor. Çocuk kabul etmeyince, kadın kendisini dövülmüş, üstü başı yırtılmış gibi yaparak yerde yatıyor ve kocası geldiğinde, kardeşiyle yatmadığı için, kendisini bu hale soktuğunu söylüyor. Ağabeyi eline bir mızrak alarak kardeşini bekliyor. Çocuk inekleri ahıra sokarken, ilk inek 'ağabeyin seni öldürmek için bekliyor' diyor. İkinci inek de aynı sözü söyleyince çocuk kaçmaya başlıyor. Ağabeyi onu kovalıyor. Çocuk kaçarken Güneş Tanrısı'na kurtarması için yakarıyor. O da aralarına timsahlar dolu bir göl koyuyor. Çocuk gölün bir ucunda ağabeyine kendisini neden öldürmek istediğini soruyor ve karısının kendisine yaptığını anlatıyor ve yalan söylemediğini kanıtlamak için Güneş Tanrısı'na yemin ederek bir kamışla penisini kesip göle atıyor. Anubis'te gidip karısını öldürüyor" şeklinde anlatılan penis kesme motifi daha sonraki zamanda Anadolu'ya taşınmıştır. Bkz., <http://www.auburn.edu/~downejm/wordpress3/?p=43>

¹⁹ *Çıkış* 17/9-14: "Ve Allah İbrahim'e dedi: ve sen ise, sen ve senden sonra zürriyetin, nesillerince, ahdimi tutacaksınız. Sizinle ve senden sonra zürriyetinle benim aramda tutacağımız ahdim budur; aranızda her erkek sünnet olunacaktır. Ve gulfe etinizde sünnet olunacaksınız ve sizinle benim aramdaki ahdin alameti olacaktır. Ve aranızda evde doğmuş, yahut senin zürriyetinden olmayıp her yabancidan para ile satın alınmış olan sekiz günlük her erkek çocuk nesillerinizce sünnet olunacaktır. Ve senin evinde doğmuş olan, ve senin paranla satın alınmış olan mutlaka sünnet

İsraililer bu âdeti erkek çocukların ergenlik çağı ile olan bağını çözerek, tarihi bir akdin ve bir ulusun tartışılmaz bir sembolü haline getirmişlerdir. İsraililer İbrahim peygamberin dönemine dayanan ve çakmaktaşından üretilmiş eski bıçakların kullanılması gerektiğine ilişkin geleneği korudular.²⁰ Sünnet geleneği diğer bütün eski toplumlarca terk edilmesine karşın İsrailoğulları arasında, insanların inançlarına bağlılığın sembolü olarak yasal geçerliliğini korumuştur.²¹

Yahudilikte bugün uygulanan sünnet geleneği İbrahim peygamberin Tanrı ile arasında geçen ve kendisine inananları diğerlerinden ayırtıcı özellik olarak betimlenen mutlaka yerine getirilmesi gereken dini bir kural olarak yerleşmiştir. İbrahim peygamberin Tanrı ile arasında geçtiğine inanılan bu antlaşmaya Bris Milah denmektedir. Belki bu nedenle sünnetin uygulayıcısı da sıradan birisi değildir. Yahudiler uzun ve tecrübeli eğitimcilerin gözetiminde yetiştirilen sünnetçi "Mohel" tarafından sünnet edilir. Bu dini bir ritüeldir. Çağdaş Mohel'in tekniği cerrahi maharet ve spiritualitenin kombinasyonudur. Deneyimli Mohel en üst düzeyde uygulama becerisine ulaşmış, tıbbi kurallara daima uyan bir uzmandır. Çocuğun prematür, düşük doğum ağırlıklı veya hasta olması halinde bebek sağlığına kavuşuncaya kadar sünnet ertelenir.²²

Sünnetin İslam dinindeki yeri ve önemini ifade etmesi bakımından Ebu Hureyre'nin naklettiği şu hadisi zikredebiliriz: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: *İbrahim (aleyhisselâm) Kaddûm nâm -bazısı da şeddesiz olarak Kadûm demiştir- mevkide seksen yaşında olduğu halde sünnet oldu.*"²³ Bu hadis, sünnetin Hz. İbrahim'den beri devam eden bir eylem olduğunu gösterdiği gibi, Müslümanların sünneti İbrahim Peygamberin bu uygulamasına dayandırdıklarının da bir işaretidir. Zira bu hadis sünnet eyleminin önemli delillerinden biridir. Hadiste yer alan Kadûm ifadesi iki manaya gelmektedir. "a) *Ucu eğri marangoz keseri, satır.* b) *Bir yer adıdır. Mucemu'l-Buldan'daki bir rivayete göre vaktiyle Şam'da Halep*

olunacaktır, ve ahdim ebedi bir ahit olarak sizin etinizde olacaktır. Ve gulfe etinde sünnet olunmamış sünnetsiz erkek varsa, o can kendi kavminden kesilecektir; o benim ahdimi bozmuştur." *Levililer 12/3, Kitab-ı Mukaddes.*

²⁰ Yeşu 5/2-3: "O vakit Rab Yeşua dedi: Kendin için taştan bıçaklar yap, ve ikinci kere olarak İsrail oğullarını tekrar sünnet et. Ve Yeşu kendisi için taştan bıçaklar yaptı, ve Gibeat-haaralotta İsrail oğullarını sünnet etti

²¹ Johnson P., *Yahudi Tarihi*, çev., Orman F., Pozitif Yayınları, İstanbul 2000, s. 39-40.

²² Akdağ R, Nasuhbeyoğlu N, Aktaş O, Çelebi S, Yazgı H. *Sünnetsiz çocuklarda glans penis ve üretra mikroflorası*. Ata Univ Tıp Bül 1994; 26: 403-408.

²³ Buhârî, *İsti'zân*, 51, Enbiya 8; Müslim, *Fedâil* 151, (2370) *Kütüb-i Sitte Muhtasarı* (içinde), 7/531.

yakınlarında mevcut bulunan bir karyenin adıdır. İbrahim Halilurrahman'ın meclisidir. Şimdilerde bilinmemektedir.”²⁴ Dolayısıyla bu kelimenin tarihsel süreçte hem keser hem de bir yer ismi olarak anlaşılmış olduğunu söyleyebiliriz.

İslam dininde sünnetin yerini tespitle ilgili olarak şu rivayetlere bakabiliriz. “İbn Cübeyr anlatıyor: “Hz. İbn Abbas (r.a.)’a Resulullah’ın ruhu kabzedildiği vakit sen ne kadardın? diye sorulmuştu şu cevabı verdi: “o gün ben sünnetliydim. Ve erkekleri idrak edinceye kadar sünnet etmezlerdi.”²⁵ Bu hadisten sünnet fiilinin Hz.Peygamberin yaşadığı dönemde yerleşmiş olduğu sonucuna ulaşabiliriz. Yine şu hadiste de Hz.Peygamberin bu fiilin işlenmesi ile ilgili bir isteğini buluyoruz. “Ümmü Atiye anlatıyor: “Bir kadın Medine de kızları sünnet ederdı. Resulullah (sav) (kadını çağırarak) kendisine; “derin kesme. Zira derin kesmemen kadın için daha çok haz vesilesidir, koca için daha makbuldür” diye talimat vermiştir.”²⁶ Sünnetin Hz. İbrahim’in bir uygulaması olarak Hz. Peygamberle devam ettirildiğini anlamak mümkündür. Bu anlamda kaynaklarımızda yer alan “İlk sünnet olan kimseydi”²⁷ ifadesi bu açıdan yönlendiricidir. Ancak araştırmacılarında belirttiği gibi sünnet fiili Müslümanlardan önce Yahudiler, Eski Mısırlılar, Habeşli Zenciler, Kolkar vs. milletlerce de uygulanmaktaydı.²⁸

Sünnetin İslam dinindeki esası hakkında şu bilgileri verebiliriz: “Kuran’da hitan ile ilgili bir nas olmamakla beraber, Hz. Peygamberin hadislerinden hareketle ve Müslüman toplumların önem vere geldikleri bir teamül olması itibarıyla, Müslüman olmanın bir alameti sayılmıştır... Sünnet olmak Hz. Peygamber’in hadislerinde “fitrat” gereği olarak nitelendirilmiştir; ağız ve burnu yıkamak, bıyıkları kırmak, tırnakları kesmek koltuk altı ve apış arasındaki kılları traş etmenin yanı sıra sünnet olmak da doğuştan insan tabiatına yaraşan davranışlardan sayılmıştır.”²⁹ Allah Resulü’nün “Hitan erkekler için bir sünnet, kadınlar için bir fazilettir”³⁰ sözü bu ameliyenin işlevselliğinde önemli bir rol oynamıştır. Peygamberin bu yöndeki tavsiye ve uygulamaları ise İslam mezheplerince bu fiilin hükme bağlanmasında önemli bir rol

²⁴ Canan İbrahim, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, Akçağ, Ankara 1988, 7/531.

²⁵ İsmail b. Muhammed, Buhârî, İsti’zân, 51, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı* (içinde), 7/534.

²⁶ Süleyman bin Eşas bin İshak bin Beşir, *Ebu Davud*, Edeb, 179, (5271), *Kütüb-i Sitte Muhtasarı* (içinde), 7/534

²⁷ İmam-ı Malik, Muvatta, Sıfatu’n-Nebi 4, (2, 922), *Kütüb-i Sitte Muhtasarı* (içinde), 7/533.

²⁸ Canan İbrahim, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, 7/533.

²⁹ Nebi Bozkurt, *İslam’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, 4/169.

³⁰ Süleyman bin Eşas bin İshak bin Beşir, *Ebu Davud*, Edeb, 167.

oynamıştır. Bu bağlamda, “*Ebu Hanife ve Malik b. Enes hitanın hükmünün sünnet, Ahmet b. Hanbel erkekler için vacip hanımlar için sünnet olduğu kanaatine ulaşmışlardır. Şafii erkek ve kadın arasında vucup bakımından bir fark görmemiştir.*”³¹ Sünnet olmaya ilişkin Peygamberin uygulaması ve onun bu yöndeki hadislerinin ehliyetli âlimlerce bu şekilde değerlendirilmesi, bu fiilin günümüze kadar İslam’ın bir şiarı olarak devam ede gelmesine vesile olmuştur.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, İslam toplumunda sünnet dinin mutlaka yerine getirilmesi gereken bir kuralı yani farzı olmayıp Hz. Muhammed tarafından önerilen ve yapılması hoş görülen, bazen vacip olarak kabul edilen dini tabiatlı uygulamadır. Kuran’da yer almamasına karşın peygamberin sünnetli doğduğu kabulüyle yapılır. Kızlarda da yapılır ise de esas erkeklerin sünnet olmasıdır. Genellikle yedi gün ile evlenmeden önceki bir yaşta buluğa erince uygulanır. Sünnetin yedince günde yapılması ile ilgili Hz. Peygamber’in torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’i bu anda sünnet ettirmiş olması etkili olmuş olabilir.³² Yine de İslam’da Sünnetin yaşı ve zamanı ile ilgili kesin bir kayıt konulmamıştır, tercihe bırakılmıştır diyebiliriz. Bu uygulamanın İslamiyet’le beraber gelmiş bir uygulama olmasından çok eski Arap, kuvvetle muhtemelen Sami ve Ortadoğu üzerinden gelen bir gelenek olması muhtemeldir. Sünnet için düzenlenen merasimler de İslâmî olmaktan çok eski dini ayinleri çağrıştıran unsurlarla icra edilir. Bir zamanlar Kuzey Afrika’da sünnet için taştan bıçak kullanılması tarih öncesi dönemlerin uygulamasını, Yahudilikteki icrasıyla benzerliği köken birliğinin olduğunu düşündürmektedir.

Bugün için sünnet, domuz eti yemenin yasak oluşuyla birlikte İslamiyet ve Yahudiliğin inananlarını diğer din mensuplarından ayırt ettiren adeta “alamet-i farika”dır. Buraya kadar anlatılanlara dikkat edilirse bu kuralların dinsel gereklilikle uygulandığı antik Mısır’a dayandığı görülür. Belki antik Mısır’da daha sonra bu uygulama sağlık gerekçeleri ile uygulanma yaygınlığı kazanmış olabilir ama etkilediği diğer toplumlara geçtiği biçimi ile bunu söylemek mümkün gözükmemektedir.

Bu uygulamanın Yahudilik ve Müslümanlıktaki var oluşu ve hukuki yönü bir tarafa, sünnet operasyonunun Yahudi ve Müslümanlarca uygulanması arasında bir fark göze çarpmaktadır. Yahudi operatör ön deriyi makasla kestikten sonra, eksternal derinin içeriden retrakte olarak uzaklaşmaması için keskin başparmak tırnaklarıyla

³¹ Nebi Bozkurt, İslam’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, 4/169

³² Ateş, İslam’a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Adetleri, s. 275.

prepisiyumu boyuna yırtar ve yara iyileştikten sonra bir dar skatris halkası oluşturur. Bu tırnakla yırtma Müslümanlar tarafından yapılmaz. Müslümanlar frenumun uzunluğunu ve anormal yapışıklık olup olmadığını tahkik etmek için glansla prepusium arasını bir mille dönerek serbestleştirir. Sonra, önderi öne doğru çekilerek bir kıskaç ile tespit edilir. Yukarıda prepisiyumun yarısı, aşağıda ¼'ü bırakılarak hafifçe sıkıştırılır. Tek bir bıçak darbesiyle yukarıdan aşağı doğru deri kesilir. Meydana gelen önemsiz kanama yanık bez veya kül ile durdurulur.

Günümüz Toplumlarında Sünnet Uygulamasının Yaygınlığı ve Uygulama Gerekeçleri

Sanılanın aksine sünnet bugün dünyada yaygın biçimde uygulanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa ülkelerinde dini inançtan ziyade sağlık endişeleriyle sünnet yapılmaktadır. Ancak, kuzey ve merkezi Avrupa ülkeleri ve Güney Amerika ülkelerinde uygulama oranı düşüktür. Amerika Birleşik Devletleri ülkelerinde doğumdan sonraki erken dönemde yapılması önerilmekte ve yaygın olarak uygulanmaktadır.

Larsen ve Williams, Metcalf ve Wiswell'in çalışmalarına istinaden, her türlü tartışmaya rağmen Amerika Birleşik Devletleri'nde ailelerin % 70-90'ının yeni doğan oğullarında sünnet yaptırıldığını bildirmektedir.³³ (Tablo 1).

Tablo 1. Amerika'daki Hastanelerde Yapılan Yenidoğan Sünnetleri

Bölge	1991	1992	1993	1994	1995	1996
	%	%	%	%	%	%
Kuzey	62.3	67.7	65.1	69.6	68.3	66.7

³³ Larsen GI., Williams, SD., *Postneonatal Circumcision: Population Profile*, Pediatrics 1990, 85: 808-812.

doğu						
Orta batı	78.1	78.1	74.4	80.1	79.8	81.0
Güney	63.6	62.7	61.4	64.7	66.1	63.6
Batı	40.5	37.6	35.5	34.2	42.6	36.2
Tüm	61.6	60.7	59.5	62.7	64.1	60.2
bölgeler						
<i>Kaynak: National Center for Health Statistics; Department of Health and Human Services³⁴</i>						

Farshi ve arkadaşları İngiltere'de tahmin edilebilenin çok üzerinde bir oranda sünnet yapıldığını ifade etmekte ve her yıl 30 000 sünnet yapıldığını, 1995–96 yılları arasında ait Sağlık Departmanı istatistiklerine göre 15 yaşın altındaki erkek çocuklarının % 62'sinin sünnetli olduğunu yazmaktadırlar.³⁵ (Tablo 2).

Tablo 2. İngiltere'de Yaş Gruplarına Göre Sünnet Olma Oranları³⁵

Yaş grubu	%	sayı
16-24	12.5	1874
25-34	15.9	2111
35-44	26.4	2049
45-59	32.3	?

Sünnetin İngiltere'deki serüveni birkaç yüzyıl geriye, emperyalist yayılcılık yıllarının başlarına gitmektedir. İngiltere'nin sömürgecilik devrindeki genişlemeyle birlikte dünyanın dört bir tarafına gönderdiği istilacı askerleri ve beraberindekilerin farklı kültürler ile teması kaçınılmazdı. Hindistan'da ise Müslüman halklar ile temasları sırasında sünnetle tanıştılar.

Ancak, İngilizler arasında "fimozis"ın (~sünnet derisinin dar ve geri kaydırılmaz oluşu) zahiren yüksek sıklık oranıyla görülmesinden ötürü Müslüman sünnetçiler tarafından sünnet yapılması 1661 kadar eskilere uzanmaktadır. 1661'de

³⁴ http://www.cdc.gov/nchs/data/series/sr_13/sr13_034.pdf.

³⁵ Farshi, Z., Atkinson KR., Squire R, *A Study Clinical Opinion and Practice Regarding Circumcision*, Arch Dis Child, 2000, 83: 393-396.

Avrupa Hıristiyanları tarafından Avrupalı Hıristiyanların ilk sünneti başlatılmıştır. Bu giderek yaygınlaşmıştır. 19. yy.ın başlarında zengin ve üst sınıf aileler ve kraliyet fertleri arasında meşhur olmaya başlamıştır. Kraliyet ailesinin fertleri Londra'da bulunan en mahir Mohel'e (Yahudi sünnetçi) yaptırılmıştır. Bu moda o tarihlerde halk arasına pek nüfuz etmemiştir. 1850–1890 yılları arasında önü alınamayacak derecede azgınlaşan mastürbasyon ve bundan doğan zararları önlemek için yönetim tedbirler düşünmüştür. Bu tarihlerde aynı amaçla Royal College of Surgeons'ın başkanı Dr. James Hutchinson'un “*On Circumcision as Preventive of Masturbation*” başlıklı makalesi mutad yeni doğan sünnetinin önündeki kapıları açmıştır.³⁶

Tablo 3. İngiltere'de Din Gruplarına Göre Sünnet Olma Oranları

din	%	sayı
Anglikan	18.4	4120
Katolik	24.7	2011
Diğer hıristiyan	22.1	863
Hıristiyan olmayan	55.8	512

Birinci Dünya Savaşı'na kadar artmaya devam etmiştir. İki dünya savaşı arasında sünnet olma oranında artış olmuştur. Bugün için tahmin edilen oran % 20–30 civarındadır. İngilteredeki sünnet olma oranları Penguin kitapları arasında 1994 yılında “*Sexual Behaviour in Britain*” adıyla çıkarılan kitapta yayımlanmıştır.³⁷

İngiltere'nin, mastürbasyonu önlemek amacıyla başlattığı sünnet uygulaması adeta 300 yıllık geçmişe sahip bir gelenek ve mutad uygulama halini almış, sömürgeci yapısıyla dünyada kurduğu hâkimiyetin sonucunda bu rutin uygulamanın Kanada'dan Avustralya'ya, doğu Afrika'dan Filipinlere kadar yaygınlaşmasının nedeni olmuştur.³⁸ (Tablo 2 ve 3)

Tablo 3. İngiltere'de Etnik Gruplara Göre Sünnet Olma Oranları

Etnik grup	%	sayı
------------	---	------

³⁶ James Hutchinson J., *On Circumcision as Preventive of Masturbation*, *Archives Surgery* (1890-1891), s. 268.

³⁷ Welling K., et al. *Sexual Behaviour in Britain*, The National Survey of Sexual Attitudes&Lifestyles, Penguin Publishing, 1994.

Beyaz	20.9	7551
Siyah	34.1	150
Asyalı	35.3	165
Diğer	51.5	107
Tüm erkekler	21.9	7990

Son olarak General Medical Council, İngilteredeki erkeklerin % 20'sinin sünnetli olduğunu ifade etmiştir.³⁸

Kanada için ise bu oran % 48 olarak kaydedilmektedir.³⁹ Kanada'da sünnet oranları bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir. Hükümetin sünnet harcamalarını ödeme listesinden çıkarmasından sonra sünnet oranlarının değişmediği belirlenmiştir. Halen hastanede yeni doğan sünnet oranı % 10'un altındadır. 1994-95 yılında Kanada Sağlık Bilgi Enstitüsü'nün Ontario'da yaptığı araştırmaya ait hastanede, 28 günlükten daha küçük çocuklarda yapılan sünnetlere ilişkin veriler tabloda özetlenmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Kanada'nın Bazı Bölgelerindeki Sünnet Oranları

Bölge Sağlık Konsili	Uygulama Sayısı	%
Essex vilayeti	1639	70.0
Niagara Bölgesi	1224	50.0
Durham Bölgesi	1727	47.1
Ottawa-Carleton Bölgesi	2262	45.1
York Bölgesi	937	22.8
Metropolitan Toronto	3806	21.2
Peel Bölgesi	1178	16.2
Kingston, Frontenac and Lennox & Addington	42	3.8
Hamilton-Wentworth	52	1.6

Kaynak: Canadian Institute for Health Information, Ontario Ministry of Health

³⁸ <http://www.circlist.com/rites/british.html>

³⁹ Kavaklı K, Aledort LM. *Circumcision and Haemophilia: a Perspective*. Hemophilia, 1998; 4: 1-3

Ayrıca Kavaklı ve Alendort, Kaplan'ın yazısına atfen Afrikanlar, Avustralyalılar, Polinezyan ve bazı Güney Amerikan aborijinlerinde ritüel sünnetlerin yapıldığını ifade etmektedir⁴⁰

Güney Afrika'da sünnetin tarihi oldukça eskidir. Zulu gibi kabileler sünnete karşı iken, Xhosa ve diğer bazı kabillerde yaygındır. Günümüzde de buna benzer uygulama farklılığı görülmekte, ama özellikle Güney Afrikalı askerler arasında giderek yaygınlaşmaktadır⁴¹

Erkek sünneti Avustralya aborijinleri arasında yaygın, fakat evrensel değildir. Bazı kabilelerde hala uygulanmaktadır. Daha az yaygın olarak "subincision ~ kısmi kesi" yapılır. Son keşifler aborjinlerin 176 000 yıldan daha uzun bir zamandan beri bulduklarını göstermiştir. Beyaz istilacılardan önce diğer kültürler ile muhtemelen olmuş gibi gözükken çok az temasları varsa da bunların sünnet pratikleri burada gelişmiş olmalıdır. Bu operasyonun neden ötürü yapıldığına ilişkin verilen bilgi kadınların menstrüasyonlarına benzer bir erkek menstrüasyon hali oluşturmak şeklindedir. Bunun için mükerrer olsun diye "subincision" uygulama yoluna da gidiliyor.⁴²

30 yıl kadar önce Avustralyalı erkeklerin % 60'ında çoğu sünnet olurken, bu tetrici olarak azalmıştır. Şimdilerde doğan erkek bebeklerin % 10'unda daha azında uygulanmaktadır. Ancak son yayınlanan bir raporda ebeveynlerinin sünnet ettirmek istediği yeni doğan oğlanların oranının % 20 olduğu ifade edilmektedir. Bunda ailelerin dini, kültürel, medikal ve sosyal nedenlerle gelen istekleri belirleyici olmaktadır.⁴¹

Australian College of Pediatrics üyeleri bebeklerin altı aylık oluncaya kadar sünnet edilmemelerini söylemektedir. İlaveten "neonatal erkek sünnetinin tıbbi bir endikasyonu olmadığını; normal işlevsel ve koruyucu sünnet derisinin anestezisiz çıkarılmasının travmatik bir uygulama olduğunu" ifade etmektedirler. Sünnetin mutad uygulanmasına karşı olan Australian Medical Association'ın başkanı Peter Thursby'nin "sünnetin bazı birinci ve ikinci dünya ülkelerinin sünnetsiz erkeklerinde sık görülen penil kanser ve hastalık riskinin azalttığını; Avustralya'da penil karsinom oranının geçen 50 yılda tetrici olarak düştüğünü" söylediğini nakletmektedirler.

⁴⁰ Kavaklı K, Alendort LM. *Circumcision and Haemophilia: a Perspective*. Hemophilia, 1998; 4: 1-3.

⁴¹ Cunningham T. *Male Circumcision in Africa*. <http://www.circumlist.com>

⁴² Chulov M. Babies at the Cutting edge. *Circumcision of Male Infants is Making a Comeback* The Sun-Herald, April 25, 1999

Sydney Üniversitesi Fizyoloji Departmanından Prof. Brian Morris'den naklen herhangi bir yaşta yapılan sünnetin faydalı olduğu, sünnet yapılmamasının idrar yolu enfeksiyonlarını 12 kat artırdığı, penil kanser maruz kalmayı artırdığı, HIV virüsü ve diğer cinsel geçişli hastalık riskini yükselttiği yazılmaktadır.⁴¹

Brezilya'da Ürodinami üzerinde çalışan ve aynı zamanda sünnetle de ilgilenen Dr. Claudia Miranda Villa Nova'nın 2001 Ekim'i ile 2002 Nisan'ı arasında 107 hasta üzerinde yaptığı çalışma sonucunda 10 ile 83 arasında bir yaşa sahip olan hastaların % 71.97'sinin sünnetsiz, % 28.03'ünün sünnetli olduğu saptanmıştır.⁴³

Koreli erkeklerin % 90'dan fazlası sünnet olmaktadır. Bunda doktor tercihinden çok Amerikan etkisinin büyük rol oynadığı düşünölmektedir.⁴⁴ Daha yeni bir çalışmaya göre 1945'de % 0.1'in altında olan sünnet olma oranı, bu gün 70 yaşından büyükler arasında % 10'un altında, lise çağındaki çocuklar arasında ise % 90'ın üzerinde bir orana sahiptir. Bu tedrici artıştan Amerikan kültürünün etkisi sorumlu tutulmaktadır.⁴⁵

Yorum

Dinsel ve dünyevi öğretiler egemenliğin pekişmesini sağlar. Dini öğretilere ait unsurlar ile, dünyevi unsurlarda olduğu gibi toplumsal aidiyet duygusunun verilmesi amaçlanır. Bu nedenle aidiyetin ispatı için dinsel ritüeller uygulanır. Sünnet olmak ister ana tanrıça kültü, ister antik Mısır kültü, ister İbrahim-Yahudi kültüründe olsun bir topluluğa ve inanca aidiyetin sembolü olagelmıştır.

Sünnetin daha yaygın uygulandığının belgelenebildiği antik Mısır'da da başlangıç dinsel amaçlıdır. Ancak, bunun arkasındaki ana dürtü 'temiz olma' düşüncesi ve çabasıdır. Ama, temizliğin ana dini şart olduğu Sâbiilikte bu uygulama yoktur. Dini kökenli olsa da tıbbi yararları olduğu bugün için ifade edilebilen sünnetin antik Mısır'da bu gaye ile uygulandığını söylemek zordur.⁴⁶

⁴³ <http://www.circlist.com/rites/brazil.html>

⁴⁴ Kim DS, Lee JY, Pang MG. *Male Circumcision: a South Korean Pperspective*. BJU Int 1999; 83 (supp1):28-33.

⁴⁵ Pang MG, Kim DS. *Extraordinarily High Rates of Male Circumcision in South Korea: history and underlying causes*. BJU Int 2002; 89:48-54.

⁴⁶ Sâbiiler, günümüzde güney Irak'ta Fırat ve Dicle kıyıları çevresinde dağınık olarak yaşayan ve toplam nüfuslarının 20 000 civarında olduğu tahmin edilen gnostik topluluktur.

Sâbiî, mandence sabaa (~vaftiz olmak, boy abdesti almak)'dan türetilmiştir. Arapça'da saba-yasbau veya sabâ-yasbû'dan "dönek", "belirli dini olmayan", "bilinen dinlerden dönen" anlamına gelmektedir. Ama asıl anlamının mandencedeki olması kanımızca akla daha yakındır.

İslamiyette Sâbiiler Yahudi ve Hıristiyanlar gibi gayri müslim olarak kabul edilir. Sâbiiler'den Kur'anda sadece üç yerde o da sadece isim olarak bahsedilir: 1) Bakara (2/62): "Şüphesiz iman edenler; yani

Bunun gibi müzikten yasa hukuka, astronomiden matematiğe, tıptan eğitime kadar birçok bilimin kâşif, mucit ve kurucu uygulayıcıları olduklarını bildiğimiz, antik Mısırdan daha evvel yaşamış ve kendilerinden sonraki tüm medeniyetleri etkiledikleri kesin olan Sümer uygarlığında sünnet uygulaması olmadığı gibi, Mısır'ın varisi antik Yunan'da da bu uygulamanın olmaması dikkat çekicidir.

Dinsel gaye ile yerine getirilen sünnetin dinsel söylemde belki 'hikmeti' olarak ifade edilebilecek sağlık açısında faydaları ise çok sonraları belirlenen, savunulan ve reddedilen bir konudur.

Sünnetin sağlıklı çocuklarda uygulamasının gereksiz olduğu, enfeksiyonu sanıldığı kadar çok engellemediği, fiziki olarak cinsel bir özürülük oluşturduğu gibi psişik olarak da çocukları olumsuz etkilediği, sünnet olanların bazı kompleksler hatta hastalıklar geliştirdiği, glans ve mukozanın kuruyup duyarsızlaşması, kesilip dikilen deri-mukoza hattında oluşan duyarlılık gibi ortaya çıkabilen durumların cinsel eylem ve anlaşmayı olumsuz etkileyebildiği kanısında olanlar da bulunmaktadır.

Sünnetin seksüel geçişli hastalıkların insidansını düşürdüğü bildirilmektedir. Özellikle asrın vebası AIDS'ten korunma için yararlı olduğu veya olacağına ilişkin kanı yaygın kabul görmektedir. Bunun dışında sifiliz, balanit gibi diğer bir kısım cinsel temasla geçebilen hastalıkların önlenmesinde de sünnetten faydalanılmaktadır. Ayrıca, çocukların idrar yolu enfeksiyonlarının bir nedeni olarak da prepisyum ile ilgili fimozis gibi sorunların olduğunun bildirilmesinin dışında da sünnet derisinin varlığının üriner enfeksiyon kaynağı olabildiği ifade edilmektedir. Birden fazla kadınla cinsel ilişkisi olan erkeklerin eşlerinde servikal kanser tehlikesinin olabileceği bildirilmekte

Yahudilerden, Hıristiyanlardan ve Sâbiilerden Allah'a ve ahiret gününe hakkıyla inanıp salih amel işleyenler için Rableri katında mükafatlar vardır. Onlar üzüntü çekmeyeceklerdir."2) Maide (5/69): "İman edenler ile Yahudiler, Sâbiiler ve Hıristiyanlardan Allah'a ve ahiret gününe (gerçekten) inanıp iyi amel işleyenler üzerine asla korku yoktur; onlar üzülecek de değillerdir."3) Hac (22/17): "Mümin olanlar, Yahudi olanlar, Sâbiiler, Hıristiyanlar, Mecusiler ve müşrik olanlara gelince, muhakkak ki Allah, bunlar arasında kıyamet gününde (ayrı ayrı) hükmünü verir. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilendir."

Sâbiilikte vücudun bir uzvunun veya uzvundan bir kısmının eksik olması hoş karşılanmayan bir durumdur. Böyle bir kişi bu inançta din adamı olamamaktadır. Bazı kaynaklara göre koyu mümin Nasurai veya Sâbiî olan İbrahim peygamber ortaya çıkan bir hastalığından ötürü sünnet olunca manen kirlenmiş sayılarak toplumdun dışlanmış, o da bu topluluğu terk etmek durumunda kalmıştır. Sâbiiler diğer bazı sebeplerin yanında sünnet uygulamasını inananlarına tavsiye ettiğinden ötürü Muhammed peygambere karşı da olumsuz tavır takınırlar. (Gündüz Ş. *Sâbiiler, Son Gnostikler*. Ankara: Vadi Yayınları, 1995)

ve bundan insan papilloma virusu (PV) suçlanmaktadır.⁴⁷ Sünnetin çocukluk çağında yapılmasının başta ruhsal olmak üzere birçok komplikasyona sahip olduğu ve bu yüzden profilaktik amaçlı sünnet yapılmasının anlamsız olduğunu ileri sürenler de bulunmaktadır.⁴⁸

Sonuç olarak, sünnet kökeni hangi kült ve inanca dayandırılırsa dayandırılırsın binlerce yıldan beri olduğu gibi bugünde Yahudiler ve Müslümanlar toplumlar arasında dini amaçla yerine getirilen bir uygulamadır. Son zamanlarda olduğu gibi kanımızca geçmişte de gününün tıbbi bilgileri dahilinde modernize edilerek yerine getirilen cerrahi bir işlemdir. Bu nedenle komplikasyonlarının olması ihtimal dâhilindedir. Sünnetin dini endişelerle yerine getirilmediği toplum ve topluluklarda giderek yayılmasının sebebi ise, günümüz dünyasında yaygın bir şekilde karşılaşılan ve ortaya çıkan sonuçlarıyla kişisel olmanın ötesinde toplumsal sağlık sorunlarına da sebebiyet verebilen hastalıkların önlenmesi, korunulması düşüncesidir. Bunun dışında çocukluk çağı idrar yolu enfeksiyonları, fimozis gibi anomalilerin tedavisinde ise endikasyonu tartışmak anlamsızdır. Sünnetin fayda ve zararlarının bağımsız, geniş, karşılaştırmalı ve uzun dönemli sonuçları da içeren ileriye dönük çalışmalar ile ortaya konmasının ancak tıbbi gerekçelerle olan uygulamaları etkileyebileceği, dinsel tabiatlı olanların ise geçmişteki ile aynı biçimde uygulama alanı bulacağı düşüncesindeyiz. Bu nedenle sünnet uygulamalarının tıbbi açıdan gerekli olmadığı kanısıyla ortadan kaldırılması yerine, daha iyi ve daha az komplikasyonla uygulanabilir hale getirilmesi için çalışılmasının daha isabetli olacağı kanısındayız.

⁴⁷ Castellsague X, Bosch FX, Munoz N, Meijer CJ, Shah KV, de Sanjose S, Eluf-Neto J, Ngelangel CA, Chichareon S, Smith JS, Herrero R, Moreno V, Franceschi S; The International Agency for Research on Cancer Multicenter Cervical Cancer Study Group. *MaleCircumcision, Penile Human Papillomavirus Infection, and Cervical Cancer in Female Partners*. N Engl J Med 2002; 346:1105-12.

⁴⁸ Collins S, Upshaw J, Rutchik S, Ohannessian C, Ortenberg J, Albertsen P. *Effects of Circumcision on Male Sexual Function: Debunking a Myth?* J Urol. 2002; 167:2111-2